

14-17/9/1937

סודי

V

"ILE DE FRANCE" 14.9.37

בית המדרש החדש

בלב האוקיינוס האטלנטי.

אליעזר-

יחנן שאטחה באירופה כמה ימים לפני שובי לארץ, ואחנן לך בינתים סקירה כללית
מנקורי הקצר באמריקא.
שתי מסרות היו לי כנסיעה חסופה זו: א) לקיים את הקשרים עם ברנדייס וחבריו
אשר נהערערו קצת לרגל הכנית החלוקה.
ב) לבדוק את סיכויי הקונגרס הבא- אם יקרא במסך השנה.

לא הכל יצא כאשר הייתי רוצה, אבל בדרך כלל אני מרוצה מאד מהביקור.
ערב הפלגתי מאירופה לא הייתי בסוף שאטח-כל כך חזקו הכאבים שחפפו אותי לאחר
צוריק, אולם ביום ההפלגה הרגשתי יותר טוב והחלטתי לנסוע, ובדרך הוסב לי הרבה.
בברונזיה נסעו אתי יחד ליפסקי, וורבורג וכל הפמליא שלו: קרפ, לוונשטיין
היימן, למפורס ועוד. לקרפ אמרתי ברנע הראשון שימי הנסיעה הם ימי המנוחה שלי.
והוא נהן לי מנוחה עד שהגענו לניו-יורק. וורבורג בא אצלי כמה פעמים, בפעם
הראשונה היה טרקסטי וקנסרני, מלא סיגות כרמון, על הזלזול בשנים עשר הסעיפים
שלו, על חוסר קשרים, על המעטה דמות הלא-ציונים, על נסיונות לדיקטטורה וכו' וכו'.
לאחר חשבה הונגה וחריפה נעשה ידידותי ואגנן. הוא הכניחני שהוא מרוצה מאוד
מצוריק, אם כי יהיו לו קשיים עם אנשיו. הייתה לו מטוס מה הרגשה שהוא הציל את
ויצמן, לאחר הכשלון שנהל בקונגרס. מדבריו היה ברור שאינו ידיד רב לויצמן
ואינו מהיחס כאימון לדבורו, אוחזו אינו אוחז במיוחד, אבל הוא מכבד את ישרו
ומסירותו. ככלל הוא תלוי בידי הניפורמטורים שלו, גם הוא וגם דעותיו.
באמריקא שהיתי שבועה ימים וחצי, מיום ו' 3 בספטמבר, עד יום שבת 11 בספטמבר.
יפ"א הודרזה ווודיעה שאני עומד לבוא לאמריקא ומאנית אקוויסניה קבלתי
סלגרפיה הרעומתה של ווירסהיים על שלא הודעת לי למפלגה על בואי. עניתי לוורסהיים
שהביקור הוא פרטי וקצר ושלא יסדרו שום אספה פומבית, ואמנם עלה בידי להפטר
העט מאמריקא בלא כל אספה, אם כי בזמן הראשון לבואי לא רצו החברים להאמין
שאמנם זמתי זה יקום ושכאמא אחזור כעבור ימים מעטים.
הראשון בא לראותי סטיבן ווייז, נחבר שההצעה שהציע לי בצוריק-שיחה משותפת
עם ל.ד.ב., פליכס, סק, בוב והוא-לא חקום. פרנקפורט חולה ואינו יכול לעזוב את ביתו.
ווייז אינו יכול לעזוב ערב ראש השנה את ניו-יורק, ווייז הציע לי לנסוע מיד
לצ'סס, אני רציתי לנח יום אחד בניו-יורק, אך ווייז עמד על שלו, נחפטרנו
וטלגרפנו לברנדייס שאני מוכן לבוא אצלו ביום א' (5 בספטמבר), אך אם הוא רוצה-
אחיה מוכן לבוא אצלו ביום שבת, כעבור שעה באה חשבה סלגרפיה-נחבקשתי לבוא אם
אפשר מיד, יצאתי באותו ערב ברכבת להיאאויס-נסיעה במשך כל הלילה-על מנת לנסוע
משם באוסטובוס לצ'סס, כי אין רכבת לעירה זו. בתחנת הרכבת בהיאאויס (בשבע בבוקר)
חיכה לי ג'ילכרס, ומשיחה עם אשתו-בתו הבכורה של ב. הוברל לי הרקע הפסיכולוגי
של ההתנגדות השורה כחוג זה: חיים (בשם זה משהמשת כחו של ב. לא מתוך חיבה
וקורבה, אלא בשם זלזול) רוצה להיות נשיא-והציע לשם כך לחלק את הארץ... כמוכן
שפני ברנדייס לא נשמע אף רמז ללע, זה, ולהתנגדותו היו נמוקים אחרים.
שיחתי עם ברנדייס-שנקבעה לתשע-רבע-נמשכה שעהים ורבע, עם הפסקה לרבע שעה
לאחר גמר השעה הראשונה. שעה אחת-פחות רבעים אחרים-דיברתי אובי, והוא הקשיב ללא
הפסקה וללא שאלה והערה; וקצה יותר משעה דיבר הוא, שוב בלי הפסקה ושיסוע מצדי
אלא שמיד לאחר פתיחתו הוא, כשמלאה שעה לשיחתנו, הפסיק, כיקשני לשוחח עם אשתו,
והוא הלך לסייל רבע שעה, מפי אשתו נודע לי שזהו סדר חיו. הוא עובד על פי לוח
וכתתאם לתכנית קבועה, פניו טובים, קומתו זקופה, מוחו ער, דיבורו חי ונמרץ, ואינך
מרגיש כלל שזקן בן שמונים לפניך. משיחתו ניכר שהוא יודע כל מה שאפשר לדעת על
א"י מתוך קריאה-ויודע שהוא יודע.
אני סיפרתי לו על חובות דעת הקהל כאנגליה כימי המאורעות, ההתחבסות שלה בין
סענות היהודים ומענות הערבים ששתיהן נראו לה כאילו צודקות, ההתאבקות הקשה
בהשבת העליה, הלך-רוח הועדה המלכותית בהיותה בארץ, סיבות א"י הרצון האנגלי
להכריע בריב ההיסטורי שבין היהודים והערבים, גם כשמכירים בצדקת היהודים, כאשר
הכירה הפעם הועדה; עמדת הפקידות במשך שבע עשרה השנים של הממשל האזרחי-המנדטורי,
ומדוע עמדה זו אינה עלולה להתנונה לסובה אם גם ימשך המנדט. מדוע קשה לאנגליה
להמשיך את המנדט באמונה, הנכונה להתנגדות הערבית וסכנותיה, מה צפוי לנו בהקופה
דקרובה מממשל מנדטורי-אילו גם ימשך, ומה הם הסיכויים הנשקפים מיסוד מדינה

יהודית אפילו בחלק מהארץ, אם רק חלק זה יספק את תביעותינו היסודיות. אמרתי לו שהייתי בכל שעה בחר מדינה חלקית במקום מנדס כללי, אלא שעד פרסומו של הדו"ח לא האמנתי שאנגליה תסכים ליסוד מדינה יהודית, ועוד עכשיו הנימוק הראשי בעיני נגד התכנית הוא שהמדינה היהודית עדיין אינה עובדה, והאימון בהסתמכות הממשלה האנגלית לא גדל בזמן האחרון, לעומת זאת גדל אצלי מהוך הנסיון הבריטי-אשראי האמון ביכולתו של העם העברי, וחופש פעולה שניתן לעם היהודי אפילו בשטח מצומצם אבל-ברשותו הוא-יביא במשך הזמן לתוצאות הרבה יותר גדולות מהלוח בפקידות האנגלית במלוא שטחה של הארץ.

בהשוכחו אמר ברנדייס שהוא מסכים להערכתו על אנגליה בעבר ובהווה-אבל אינו מסכים למסקנות. ההתכתחות בעתיד אינה מכרחה להיות דוקא כזו שנראית לי. אני עושה את המטרה של חרצל ביחס לאנגליה. לאחר שהרצל ראה את סבלות היהודים בפולין וקושי העבודה בארץ-בא לרעיון אנגליה. זה היה המטרה הגדול בחייו. משנה מעין זה הוא ההסכם לבכול המנדט. נכון הדבר שאנגליה עכשיו נכונה, חלשה ושונה. מיטב אינטיה של אנגליה, נשמדו במלחמה-ואין עכשיו הנהגה טובה לעם האנגלי. החולשה הפוליטית והמסורתית של אנגליה נתגלתה לא רק כא"י: אנגליה שנתה ביסן, בחבש, בספרד. אבל חולשה זו לא תמשך. אנגליה תשוב לאיתנה-והשנה גם דרכה בא"י. היא מעונינת כמונו בא"י-יהודית. אין להתחשב עם המצב האיום של היהודים בגרמניה וכולין. אפילו אם תהיה עליה של משה שלף לשנה, כמו שאני מקוה, אין זו פותרת את שאלת היהודים באירופה המזרחית, כי הרבוי הסבעי של היהודים בארצות אלו הוא למעלה ממאה אלף לשנה. בחקופה הקרובה אמנם תפחה העליה אם ישאר הסטטוס קוו, אבל אין זה אסון. דוקא מפני שאני ח"י בארץ ועומד תחת לחץ הצרכים הדחופים אני רואה נכוחה, צריכים לראות את הדברים מבחינת הדורות הבאים.

אין להבהל מהרבוי הסבעי הגדול של הערבים-זהו דבר חולף. גם באמריקא וגם באנגליה היה רבוי סבעי גדול, אבל הוא לא נמשך הרבה. לא ימשך גם אצל הערבים. ההתקדמות המהירה הושקפת לדעתי למדינה היהודית-אינה בסוחה כלל וכלל. אני מתעלם ממצאות הערבים במדינה היהודית, הם יפריעו לבנין הארץ. מדינה יהודית תיצור אירידומה ערכית.

דוקא מפני שהוא רחוק מהארץ-יש לו אפשרות לדון על הדברים מבחינה היסטורית. אסונותו באנגליה לא נתערעה. המנדט הוא תעודה גדולה, אידיאלית, היא נתנה ברבע גדול, ומאחוריה עומדות חמשים מדינות-אין לוהר עליה כשום אופן. אמנם החלטה הקונגרס ומסקנות ועדה המנדטים מקשות את המלחמה-אבל המלחמה אינה מחוסרת סכוי: יש להלחם על קיום המנדט. אין דבר טוב מהמנדט. הועדה המלכותית יצאה מגדרה. לא היתה לה טמכות להפריך את המנדט. ולא רק שהועדה יצאה מגדר טמכותה, אלא היא הציעה דבר שלא נחבר כלל בחקירתה: שום איש בארץ לא נשאל על חלוקה. מסקנות הועדה בנידון זה הן פסולות בהחלט: הצעה שלא נחקרה ולא נתבררה אסור להציע.

הפקידות הקולוניאלית היא הענף הגרוע בפקידות האנגלית, אבל היו גם פקידים כדידס, ואין להתיאש.

במשך דבריו הביע ב. את הוקרתו לעבודתנו בארץ והילל את פעולתו של משה, ונפרד בידידות רבה. המערכה השנייה של השיחה נמשכה יותר משעה-ומתנועותיה של אשתו שהופיעה על יד הדלה ראיתי. היא חרדה להפדת מצוות הלוח. לא ראיתי אפשרות לעצמי להמשיך את השיחה, אבל אמרתי לו לפני הפרידה שבעם שהוא הצטער על אי-יכולתו לדעת, כך אני מצטער על אי-יכולתי להסכים לדבריו הוא.

דמשך הויכוח בא עם מק, לאחר שחזרתי לניו-יורק. עם מק נפגשתי תחילה למחרת ראש השנה (7 בספטמבר), כשהוא היה יחד עם רוברט טולד (בוב), לשיחה קצרה, ואחר-כך שנית ב-8 לספטמבר, כשיחה שנמשכה שתי שעות וחצי. בפעם השנייה השתתפה גם הגב' ג' ייקובס בשיחה. מן זו. בסוף השיחה השנייה פנה לכוב ולג' ג' ייקובס ואמר:

HE MADE OUT A VERY STRONG CASE.

כשיחה זו הסברתי גם את התנגדותי לבחירה הגב' ג' ייקובס ע"י הלא-ציונים;

(א) מפני שזהו שנוי הסטטוס קוו, בניגוד לעמדת הקונגרס הציוני;
(ב) מפני שתקדים זה עלול להכניס דמורליזציה להסתדרות הציונית. מועמדים בלתי מצליחים יחזרו אחרי וורבורג שיכניס אותם להנהלה. ואם כי אין חשש זה חל באופן אישי על הגב' ג' ייקובס-הרי יש כאן תקדים מסוכן, ומשום כך לא הסכמתי להבחר בהנהלת הסוכנות. עם טולד דיברתי גם על עניני הכסחון, ומדבריו הבינתי שאין סיכויים לסכומים גדולים מהועד המיוחד שנוסד לשם כך.

אנב-מק עמד על כך שההסכם שעשינו לפני שנה בדבר ארבעת אלפים של ל. ד.ב. יתקיים בדיוקו: כל הכסף הזה יוקדש לים.

וויז לא השתתף בשיחות אלו-כי לא היה בניו-יורק. בשובו מצורף לא היה בקו הכריאות, ומיד אחרי ראש השנה נסע לנוח. מק כתב לו שאני חוזר לאירופה בשבת, והוא חוזר לניו-יורק ביום השני בערב. מיד טלפן לי שהוא רוצה להפגש אחי בבוקר לפני הפגישה. אמרתי לו שלשמונה וחצי בבוקר קבעתי פגישה גם ועד פועלים. הציע להפגש אחי בשבע וחצי (בבוקר) הסכמתי. ובדיוק בשבע וחצי בבוקר היה כבר במלון שלי.

טיברתי לו על השיחות עם ברנדייס ומק, וגם אצל וויז ראיתי תזוזה. הוא הצטרף על מחלתו של פליכס שמועה בעד פגישתו. כי פליכס הוא פחות אינטרסנטטי מה זקן. הוא הסכים להערכתי שברנדייס דן על השאלה בעיקר מבחינה משפטית ולא מבחינה פוליטית. טעינו מעריך דיו את גורם הזמן, ממעט את דמות הסכנה הערבית וההתנגדות הערבית. אינו מעריך דיו את חשיבות העליה, לא רק מבחינה צורך העם, אלא גם מבחינה כיבוש הארץ, טומך יותר מדי על סיכויי השתנותה של אנגליה לטובתנו ומתעלם לגמרי מחשיבות גידול כוחם של הערבים ומלחמתם נגדנו, והשפעת דבר זה על עמדתה של אנגליה גם בעתיד.

וויז מוכן לבוא ללונדון בנובמבר או בדצמבר-לשט פעולה פוליטית אם ידרש. וויז דן אתי גם על הסתלקותי מהנהלת הסוכנות. להלכה, הוא סבור, הצדק אתי, אולם למעשה מוטב שהלא-ציונים הכניסו עוד ציוני ולא לא-ציוני להנהלה.

טיברתי לוויז גם תוצאות שיחתי עם וולדק בדבר ההתקפות הפועלים היהודים בקונגרס הציוני (על זה-לחלן), ולא היה ברור לי אם טמא או הצטרף על כך.

די לסיים פרק זהצלי להוסיף עוד מלה אחת על פגישתי השנייה עם הגב' ג'ייקובס בארוחת ערב בבייתח (יום ה'פ בספטמבר). נוכחה גם הגב' פרנקלין משיקגו, שחזרה באותו יום מאירופה, ומנהיגה צעירה אחת של הדסה מבוסטון (שכחתי שמה). דיברתי אהן בעיקר על המדינה, כמובן, אבל במשך של חצי שעה היתה לי שיחה ביחידות עם ג'ייקובס על כניסתה להנהלה. היא אמרה לי שעדיין לא החליטה בלבה מה לעשות. ברנדייס יעץ אותה לקבל. היא ידעה כבר על השיחות שהיו לי עם הגב' בנו'סין ואפסטיין לפני מועצת הסוכ-נות-ועם הגב' וולו די גול לאחר המועצה. היא עומדת לבוא לארץ עם בעלה לטאר ועידת הדסה (הסתכנסה בסוף אוקטובר). היא שאלה את דעתי. אמרתי לה שעצתי הפרינציפיונית בשאלה זו הסברתי כבר במעמד מק. מבחינה אישית רצויה שההתפזרות בהנהלה-כי על ידי כך תתקרב הדסה לעניינים הציוניים הכלליים והקשר בין הציונות האמריקאית וההסתדרות העולמית יתחזק, ועליה לשקול את הצד המעשי והצד הפרינציפיוני.

הרושם היה שהיא נוסה מאוד לקבל את הבחירה.

בצורף הגיד לי משה שיש בדעתו לבוא לוועידת הדסה. זה נראה לי כדבר נעמו. אנב וגידה המפלגה מתכנסת טמוך לוועידת הדסה-וחשוב להשתתף בשתיחן.

אה ליטסקי רשיתי יום לפני נטייתו הוא אינו מרוצה מההתפזרות עם קרה"ק (גם וורכורג רוגז על שותפות זו-אבל מסעם אחר: קה"ק אינה מוסד של הסוכנות). הוא רוצה להקים משרד ההנהלה בניו י. לרכז את כל הידיעות והחומר. הצעתי לו להקים משרד זה מתוך שהוף עם וויז. במשרד ישתתפו קרפ, הוא והג' ג'יי קובס-אם תקבל את המלצתי.

נפגשתי גם עם ד"ר רוזוב-המספל בענייני הבטחון. הוא יותר אופטימי מסולד בדבר אפשרויות כספיות. לדעתו אין פעולה זו פוגעת במגבית, כי יש יהודים שיחזו למסרה זו-ולא יתרום לשום מסרה אחרת. אבל גם לדבריו אין לאסוף סכומים גדולים, אלא אם יבוא איש מיוחד לכך.

ליטסקי וגד כל מגבית מיוחדת. מוטב לדעתו להכניס את הוצאות הבטחון לתוך התקציב הכללי. אוסף נפרד מוזק יותר משהוא מועיל.

דעתי היא שאם אוסף מיוחד עלול להכניס רק אלף או אלפים לא"י-לא כדאי לעשותו. אבל היני יודע אם אי-אפשר להשיג סכומים הרבה יותר גדולים. כדאי היה, אולי, שאליהו או דוד יגשו פעם לאמריקא לבדוק שאלה זו.

בשיחותי באניה עם וורכורג הוכחתי אותו על יחסו השלילי למפעל זה-והוא נמנע דבר-מה כחורת ההנצלות. צרור שגם כענין זה הוא חלוי ביועציו.

בררתי את אפשרויות ההכשרה הצבאית באמריקא. מהארץ לא כדאי לשלוח אנשים לאמריקא להכשרה זו, אולם יש להדריך צעירים אמריקאים, אזרחים, בהכשרה צבאית, אוירוגית וימית. צעיר בן 19-25, בעל השכלה של קולג' מחקבל לבית-ספר אויאציוני צבאי, קורס של 14 חודש, ומקבל 70 דולר לחודש משכרה. הגומר קורס זה הוא טיס מומחה ומדריך לטיסה. איני יודע מדוע לא ימצאו עשרות צעירים יהודים שיקבלו ההכשרה כזו.

דיברתי עם אפלטון הצעיר והוא הכתיחני לספל בדבר. גם רוזוב מוכן לעזור לכך.

אפשר להכניס צעירים גם לכי"ס ימי צבאי. הכניסה ליהודים אמנם לא קלה, אבל בפרומקציה מסביקה (מסוכרים וצירי קונגרס) אין הדבר מן הנמנע. מדוע לא נכין קצינים ימיים

בביל הארץ על חשבון הממשלה האמריקאית? אין אנו זקוקים לחלוצים אמריקאיים-אבל חלוצים מסוג זה אפשר להכשיר אולי רק באמריקא.

דברתי על כך בישיבת מרכז המפלגה, והחברים חושבים שאפשר למצוא תלמידים צעירים שיכשירו את עצמם לכך. נחזק רק איש בנ. י. שימפל בכך.

הרעיה השניה שטיפלתי בה בעיקר-היתה פרשת החכונות לקונגרס הבא.

אם דבר המדינה יהיה ריאלי ויקרא קונגרס מיוחד להחליט בדבר, יש להניח שכל בית-ישראל ינהר לקונגרס. הלך-הרוח של החמונים בארצות מזרח אירופה ירוע. נחברר לי שגם באמריקא אין המצב שונה כיסודו. המיעוט המתכולל מתנגד. סיפרו לי שאחד היהודים העשירים אמר שאם תקום מדינה יהודית-יתוצר, אולם החמונים, "עמך" -ואפילו אלה שאין רחוקים מהציונות ומהמפלגה הארצישראלית, הם בעד מדינה יהודית. דבר זה נחזק לי כהחלט בשיחותי עם אנשי הפורוורטס ומונהיגי הפועלים היהודים בכל שלושת העתונים היהודים בנ. י. -פורוורטס, מורגן נ' ורנל וסאג-הם בין המחייבים.

אם הממשלה האנגלית לא תחזור בינתים מהחלטתה ולא תעשה פלסטר את הודעתה הרשמית, ואם לא יקרה כינתים איזה אסון בין-לאומי אשר יעשה את דבר הקמת המדינה בטוח זו לזמנו, ואם תואי המדינה יהיו פחות או יותר מניחים את הדעת-אין לי כל ספק בטיב התשובה אשר יתן הקונגרס המיוחד שיכונס לפי החלטת צורך לפסוק בשאלה, ולא ה כן"זה לא" של הקונגרס הבא ענינו אותי-אלא הרכבו. לא בלי יסוד חושבים רבים שלקונגרס המיוחד יבואו שני מיליון שקלים ואולי גם יותר. בשלושת הקונגרסים האחרונים היינו אנחנו כמעט רוב-ההצעות לגידול כוחנו כפולין וכנוהיה. אם אחוז ה-100000 והמצביעים יעלה במידה ניכרת-עלול כוחנו היחסי לרדת. בא"י לא יחוללמובן כל שני-אם אפילו כל יהודי א"י באיש אחד ילכו לקלפי. אולם אם יהודי פולין ישתתפו בקונגרס במחכונות ארצישראלית-והדבר יתכן אם למשל החסידים ואנשי האגודה והמוני האדישים יעקלו הפעם שקלים -יש להניח כמעט בודאות שמסקלנו היחסי ירד.

והוא הדין ברומניה, בצ'כיה ודומיתן. ויש רק ארץ אחת גדולה שחרב היהדות מבחינה סובייטית דומה במקצת לזו שבצרף והפועל המאורגן תופס בה מקום חשוב-זוהי אמריקא. אם המונים גדולים חדשים ישתתפו בקונגרס הבא, יש סיכוי לגידול כוחנו אך ורק באמריקא. גידול זה יתכן אם אסור הפועלים המאורגן ישתתף בחמוניו במחירות לקונגרס. היגבן דבר זה? שלוסברג שאנו דיברתי ראשונה על שאלה זו, היה פסימי בתחילה. תנועה הפועלים באמריקא נפלת-בין אמריקן פדרשון אוף לבור (A.F. of L.) של גרין ובין C. I. של לואיס. הלוג נגע גם בתנועה הפועלים היהודית. יש התחרות קשה. מנהיגי הפועלים הגדולים, שהשפעתם הוקא גברה (הודות למדיניותו של רוזוולט שהביאה אתה הגבורה הארגון המקצועי)-הם מתנגדינו או במקרה הטוב ביותר, אדישים, כגון הילמן, דובינסקי, מלחה הפועלים לבקרה בארץ נשארה באופן אישי נאמנה, אבל רשמה לא ניכר. ההתנהגותם כל אנשי המפלגה (לואי סיגל) הגדילה את הקשיים. הירידים שלנו נרעזו מפחד ומרוב.

האויבים והמתנגדים הרימו ראש. הרבה מאוד חלוי בעמדתו של וולדק.

ביום ה' (9.9.37) כררתי שאלה זו בישיבת מרכז המפלגה. דעות החברים נחלקו. אחדים ראו אפשרות של פעולה שקל גדולה-אם דבר המדינה יהיה ריאלי.

יומים לפני זה נפגשתי עם אייב כהן. ידידותו והתלהבותו עומדות כעין, ולא עוד אלא שבדלו. מיד כשהופיע הדו"ח של הועדה המלכותית וקמה צעקה גדולה נדה-היה נדמה לו. בעצם הדו"ח הוא טוב, אולם כשראה את ההתנגדות המרה סביבו חשש שמא הוא סועה והנה הוא שמח מאוד לראות שגם דעתי בדעתו. הוא ביקש ממני לחת לפורוורטס רשימה על הסיכויים של המדינה והבטיח את כל עזרתו. הוא בטוח שכל תנועה הפועלים תהיה אתנו-והפורוורטס בכל שעה צורך יעמוד לימינו.

(החברים הגידו לי שהדו"ח מהקונגרס בפורוורטס עלה על זה שבכל שאר העתונים) רובוב אייר את הרושם ששבר המדינה עשה בקרב החמונים.

שכל מה ששמעתי מחברי מרכז המפלגה, מטלוטברג, וגם מכין השמין של אכ. כהן, הבינותי שחאיש שבו חלוי הדבר הוא וולדק. בפורוורטס, אסנס, דעתו של אכ. כהן עדיין מכרעת, אבל בקרב התנועה האיש המרכזי הוא וולדק, ועמדתו קובעת לבני רוב מנהיגי הפועלים, גם אלה שמהתמים בגורקספמן קמפ"ן.

הזנתי את וולדק לשיחה. הפגישה נתקיימה כמלוני וגמשה כשעתיים. היא נועדה ביום ה' (9.9.37), אך באותו יום חלה וולדק כנזלת, וחשיהה נדחתה ליום ו', ערב צאתי מניו-יורק.

המדינה היהודית מחסלת לפי דעתו שלי. את הויכוח בין הציונים ובין הבונד על הקמת המדינה יחברר בייזו מדה א"י מסוגלת לפתור את שאלת היהודים. מצד אחד יצטרך הבונד להכיר בעובדה ובחשיבות העובדה, ויחמוך בבנין המדינה ובתעבורת כל היהודים באפשר יהיה ליטב בארץ. מאידך גיסא יחברר שלא כל היהודים יוכלו להתישב במדינה, והציונים ופוע"צ יצטרכו להחלט במקום לשם הטבת מצב היהודים. הבונד יפסיק את מלחמתו ויהיה מוכן לעבוד יחד עם הציונים, אם הציונות תחדל להיות מפלגה

פוליטית מקומית.

אני הסלתי ספק בפרוגנוזה זו. הוכוח"לא יחוסל כה מהר, א) מפני שהציונות הראה במדינה לא קץ אלא התחלה, ב) גם לאחר שיקבע שטח המדינה לא תהיינה אפשרויות הקליטה נחונות וקבועות מראש. מחוץ ידיעת שטח הקרקע וכמות המים אפשר יהיה אולי להעריך מראש את אפשרויות ההתישבות החקלאית (וולדק הסכים שבשטח המוצע לנו אפשר יהיה לישוב מאה אלף יחדות על הקרקע) אבל אפשרויות התעסיה-מרכז הקליטה מבחינה הכמות-תלויות בכמה גורמים נעלמים; תנאים פוליטיים בעולם, יחסים בין יהודים ובין ערבים, כטרון הפעולה של היהודים וכדומה. כמו כן אין להעריך מראש את אפשרויות היס. ג) אין לזלזל בכוח המסורת האידאולוגית ובכוח הפירוד לשמו, שאינו קטן כתוכנו. משום כך אני רואה את ראשית האיחוד לא בפולין-אלא באמריקא. כאן אין הניגודים עמוקים והדוגמטיות אינה שלמה, אין גם פוליטיקה מקומית ומפלגות כוליסיות יהודיות. הגיטה נה לעינים היא מעשית, והשאלה המעשית הגדולה והקרובה היא הקונגרס הציוני הבא. אם הניגודים יתפתחו כשורה-מה שאינו בטוח, כמוכן-יתכן שבראשית הקיץ הבא נעסך להתאגדויות השוכה ברורה, בקונגרס זה לא החלטנו על עצם השאלה, ובלי קונגרס חדש לא נוכל לענות. אם ההנהלה תהיה מרוצה מהתנאים שאוגליה הציע, אין ספק שהקונגרס יקבל את ההצעה (גם בעיני וולדק דבר זה ודאי) והתישבות הקונגרס תהיה לא בהכרעה בעד או כנגד, כלומר בהכרעה כלפי חוץ, אלא בהרכב הכוחות הפנימיים. יתכן שמיד אחרי הקונגרס יצטרכו לעשות חוזה עם אוגליה ולדון אתה על אטמה, ואולי גם לקבוע ממסלה זמנית. ההרכב של הקונגרס יקבע את האופי הסוציאלי של הממשלה הזמנית והחוקה של המדינה היהודית.

לפועלים היתה בשנים האחרונות ההנמניה בתנועה הציונית, הנמניה זו התאימה ליחסי הכוחות הממטיים אך ורק בארץ. בלי צבור הפועלים הרחב באמריקא אין במחון שכות הפועלים ישתמר בקונגרס הבא שיקיף המונים גדולים, היש אפשרות של התחלפות המוני הפועלים היהודים בקונגרס הציוני הקרוב-שיתכנס אולי באביב הקרוב? הנוכח אתה וועד הפועלים להשתתף בבחירות לקונגרס?

וולדק ענה מיד: אם יהיה איחוד כללי-כן, איחוד כללי פירושו שני דברים: א) מנבית נועלים אחת ומאוחדת בשביל כל צרכי העם או הפועלים היהודים מחוץ לאמריקא, אשר החולק בין א"י ובין הגולה, האפרס של הנוורקספטן קמפיין יעבור אז לוועד הפועלים המאוחד. ב) ועד פועלים מאוחד באמריקא המיצג את כל צבור הפועלים לזרמיו, למפלגותיו, אגודותיו והסתדרותיו, לשם מלחמה באנטישמיות באמריקא. ועד פועלים זה לא ישתתף בקונגרס היהודי האמריקאי, ושום גוף שלו לא ישתתף בו (כרגע פוע"צ מנהלים בקונגרס), אבל מומן לזמן יעבור ועד הפועלים יחד עם הקונגרס בענינים מסוימים, כמו שהוא עושה עכשיו לגבי החרם נגד גרמניה.

ווע"צ וכל ארגונייהם (הליגה, אגודת הנשים, החלוץ וכו') ישארו גם להבא לגמרי ברכות עצמם בכל עניני אידאולוגיה, חנוך, תעמולה, פעולה ציונית, ארגון חלוץ ונוער, עבודה לשם קרנות ציוניות (מחוץ לקרנות ההסתדרות שהעבודה כשכילן העבור לוועד הפועלים המאוחד)-אולם ועד הפועלים יהיה הנציג היחיד של מעמד הפועלים היהודים באמריקא בלי חוץ.

ועד פועלים זה יארגן את מפעל השקל בקרב צבור הפועלים וינהל את הבחירות לקונגרס. לדעתו של וולדק תכטיח הפעולה ממאחים אלף עד רבע מיליון קולות של פועלים-מחוץ לכוח המושך שזה יהיה בקרב המעמד הבינוני. הוא בטוח שגם הכונד בפולין ישנה את יחסו בקרוב, אולם הוא ערב לעמדת הפועלים היהודים באמריקא. הסכמתו אינה רק הם כמותו האישית, לשם כצוע הדבר דרוש שאשארעוד זמן מה באמריקא-כי אנשי המקום לא ישתחררו מהחשבונות הקטנים-ובשכוע הבא נכנס התיעצות מצומצמת של מנהיגי התנועה ממני הצדדים לשם קביעת התכנית ונסוחה, ובקרוב נקרא ועידת פועלים כללית, וולדק בטוח שחבריו יקבלו את התכנית הזו.

אמרתי שאני מסכים, אם כי בקרב חברי בארץ יהיו לא מעטים שיחגודו לבטול מנבית ההסתדרות, אולם לצערי איני יכל להשאר-כי מחר אנו מפליג בברונריה, אם אפשר עוד היום לכנס התיעצות זו-הרי טוב.

היום האנשים סרודים, ענה, אם אינך יכל להשאר-דרוש שמי שהוא יבוא מיד מהארץ. יש להתיש בהקשר האיחוד, הוא בטוח שההסתדרות תקבל יותר ממנבית מאוחדת מאשר ממנבית המיוחדת, הוא בטוח שבעוד שנה או שנתיים-לאחר סידור הפעולה-בכנים המנבית מיליון דולר לשנה-בלי יוצאות יחרות, רוב ההכנסה יבוא מקופת הציונים וסניפי הארכיטר רינוג.

התנועה המאוחדת העוזר גם לפוע"צ כפעולה הקרנות הציוניות בכלל-אך יש למחר, כי היחסים עכשיו סרעלים, פוע"צ תקפו את המנבית שמסדר הועד המאוחד בשביל פולין. העלילו שזוהי מנבית לסובת הכונד, אם כי הכונד כמפלגה אינו מקבל אף פרומה.

באותו יום כתבתי מכתב למרכז המפלגה האמריקאית; מסרתי את הצעותיו של וולדק ודעתי אני, ובקשתי מהם לעמוד מיד בקשר עם הארץ ולקבוע עמדה. למחרת, בשמונה וחצי בבוקר, לפני לכת' לאניה נודמנו אצלי לארוחת הבוקר חברי המפלגה שביקרו לפני שנה בארץ ועוד חברים אחדים: שלוםברג, גנר, מן, ברסלו, פרלמוטר, פיינס טון, וורטהיים, קרוזו, אריאל. זו הייתה ארוחת בוקר שניה שלי (הראשונה הייתה לפני שעה עם וויז).

העמדות להם שתי שאלות:

(1) אם יתכן לארגן פעולה שקל גדולה בקרב המוני הפועלים לקונגרס הבא. ברסלו גנר ואחרים הטבו שיתכן. ועד האגודות המקצועיות של הנוורקשפטן קמפיין צריך לקחת על עצמו את הפעולה.

מן היה סבור שהדבר יהיה תלוי במסכות הפוליטיות. אם יהיה ברור שעומדת לקום מדינה והתנאים יהיו לא רעים - יש לקוות להשתתפות המונית. בלי סכוי ברור של מדינה הדבר מוטל בספק.

(2) היה כן אחד כללי של תנועת הפועלים לשם פעולה א"יית, ציונית וכלל ישראלית? ואם כדאי לשם כך יותר על הסניפים המיוחדת של ההסתדרות (לא ספרתי על השיחה עם וולדק). החשובה הייתה כללית; כן. אחדים אמרו שהדבר תלוי. בעיקר בפוע"צ, כי רק מצדם היה עד עכשיו העיכוב לאיחוד. אחדים אמרו שיש י"ק לחבטיה אחלקה ההגון של ההסתדרות במגבית ומאחדת. אחדים אמרו שהרכה יהיה תלוי. בעמדתו של וולדק.

בכל אופן הבטיחו שועד האגודות המקצועיות יפעל בענין השקל-גם אם לא יקום האיחוד.

השיחה נמשכה עד עשר וחצי; באחת עשרה עזבתי את המלון עם חפצי על מנת להפליג בברונקריה. בכרטיס האניה שלי נאמר שהאניה מפליגה בצהריים, כשהגיעתי לנמל - לא מצאתי את האניה. בברונקריה הפליגה בעשר... הסוכן שמכר לי את הכרטיס (עמנואל רוזן-ארצ-ישראל) תיכנן לי בנמל לאחר שהאניה הפליגה, סידר לי מקום ב JLE DE FRANCE ובשתיים עשרה הפלגתי.

הפגם אני נוסע כ"חיר"ויש לי חדר יחיד טוב משהיה לי בברונקריה במחלקה ראשונה, כי הנוסעים מאמריקא לאירופה מועטים, ואני לבדי בתא גדול ומרווח הפונה לים, לאחר שבדרכי הנה ישבתי בתא פנימי, חסר-אזר, ועם עכ"פ. הפגם י" לי גם מנוחה מחלטה; איני מכיר אף איש מהנוסעים, ואין איש מכיר אותי. לא נצטרכתי עד עכשיו להוציא אף הנה, אולי אפשר היה לסדר קונגרס בהנאים אלה... אני הולך ללונדון. אהקשר שם עם משה בננף ואחלים על צעדי הקרובים. אין לי נסיה לנסוע לננף ויש ברצוני לשוב בהקדם לארץ.

הראה את המכתב למזכירות חו"ד הפועל ולמזכירות מרכז המפלגה.

שלום רב - ד. ב. ג.

[↙]

15.9.37

בשתיים עשרה וחצי כלילה הביאו לי סלגרמה ממשה מננף:

עדן הודיע: מ.ה.מ. המנה ועדה שחבקר בארץ, תשא ותתן עם יהודים וערבים. והציע חכניה חלוקה מפורטת בגבולות זמניים שועדה מיוחדת תקבעם לחלוטין.

בעתון האניה של בוקר יש סלגרמה זו מננף:

"AU COURS DE LA SÉANCE DE L'APRÈS-MIDI M. EDEN A EXPOSÉ LA QUESTION DU PARTAGE ETHNOLOGIQUE DE LA PALESTINE"

היש לראות בהודעה עדן כניעה ללחץ מלכי ערב והפקידות בארץ? הירדה חכניה ועדה גבולין בין לאומית מעל הפרק? מה פשר משא ומתן עם יהודים וערבים לשם קביעת גבולות זמניים? והנזכרה בהודעתו רק חלוקה - ולא הקמת מדינה יהודית? היש לראות בהודעה זו, היתוך התכנית? ללונדון פתרוניים.
